

24. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

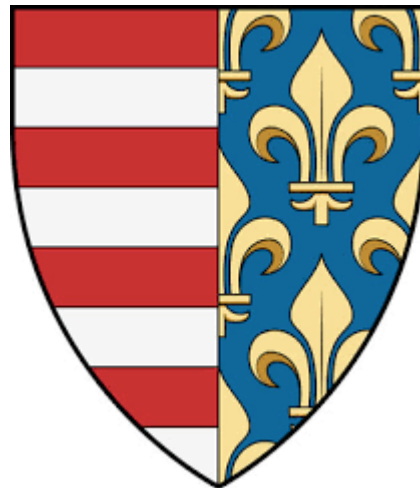
Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Anjou Károly Róbert „kincses Magyarországa”

1. rész

Az előző fejezetben láthattuk, hogyan, milyen küzdelmek árán került Károly Róbert a magyar trónra. A nápolyi Anjou házból származó király, akit a pápa és a nyugati hatalmak egy része támogatott, a magyar főurak egy része – a több évszázados rossz tapasztalatokra alapozva – ellenezte Caroberto jelölését. Ebben az esetben azonban tévedtek. Mert az Anjou király, aki *I. Károly (1308-1342)* néven került a magyar trónra, a magyar történelem egyik kiemelkedő alakja volt. Szobra teljes joggal foglal helyet a Hősök terén álló nagy magyarok sorában.

Károly Róbert szobra a Hősök terén. Az Anjou király címere

Caroberto címere magába foglalta azt az összefonódást, ami arra utalt, hogy a megválasztott magyar király vállalta az Árpádok örökségét, ötvözve azt a saját családi gyökereivel. Az Árpád sávok és az Anjou liliomok közös címerben történő szerepeltetése nem csak a magyar történetírásban és jelképek ábrázolásában fedezhető fel. Itália számos településének jeles épületein, festményeken, szobrokon felfedezhetjük a közös címert. (Az Anjouk Európa szinte minden országában gyökeret vertek az évszázadok során, ami azt eredményezte, hogy közel száz olyan címer létezik, amelyen szerepel a liliom.)

Firenze városházának oromzatán látható címerpajzsok között a magyar címer is feltűnik. A 13. században épült Palazzo Vecchio (Öreg palota) a város történelmi központjában, a Piazza della Signorián helyezkedik el

Az többnyire ismert a történelem iránt érdeklődők körében, hogy Károly Róbertnek nem csupán két fia volt, akik szerepet játszottak a magyar történelemben. Az egyik az utóda, akit *Nagy Lajos (1326-1382)* néven jegyezz a történetírásunk. A másik *András (1327-1345)* nápolyi király, Lajos öccse, akinek halála miatt a magyar király két hadjáratot is vezetett Itáliába. A harmadik és a negyedik fiáról kevesebbet beszélünk. A harmadik, bár legidősebb fiú *Kálmán (1317-1375)*, aki házasságon kívül született, s mintegy tíz évvel idősebb volt féltestvéreinél. Kálmán /Coloman/ a papi pályát választotta. Először váradi, majd fehérvári kanonok /*a templom szolgálatára rendelt személy*/. Ezt követően az esztergomi prépost /*a kolostor előljárójának első helyettese*/ címet viselte. 1337-től haláláig pedig ő volt a győri püspök. Károly király legfiatalabb gyermeke *István (1332-1354)*, aki a szlavón-dalmát hercegi címet birtokolta. Született még két fiúgyermeke – *Károly* és *László* –, de ők kiskorukban meghaltak.

Károly Róbert magyar király legidősebb fia Kálmán győri püspök (1337–1375) volt, akinek címere a Püspökvár vártornyán látható

A kortárs itáliai költőóriás – Dante – sorai fejezik ki legjobban a korabeli magyarországi állapotokat, amikor azt írja:

*„Oh boldog Magyarország!
Csak ne hagyja magát félrevezetni már!”*

Dante Alighieri (1265-1321) szobra Firenzében, az Uffizi Képtár árkádjai alatt. Dante az Isteni színjáték egy példányát tartja kezében. Domenico di Michelino 1465-ben készített freskóján Dante a pokol bejárata és Firenze városa között áll. Háttérben a Purgatórium hét terasza, fölötte pedig a mennyország szférái láthatók

Mi volt a feladat I. Károly számára?

- ***Meg kellett küzdenie a bárók hatalmával.***
- ***Olyan gazdasági intézkedéseket kellett életbe léptetni, amelyek eredményeképpen az ország működőképes lesz.***
- ***Létre kellett hozni egy új típusú hadsereget.***
- ***Eredményes külpolitikát kellett kiépíteni.***

Károly Róbert megszilárdította a hatalmát

Nem volt egyszerű feladat, hiszen a bárók – láthattuk az előző fejezet végén – óriási birtokokkal és hatalommal rendelkeztek, amiről önszántukból nem voltak hajlandók lemondani. Az Anjou király felismerte, hogy a kiskirályok nem csak a központi hatalommal, hanem egymással is ellenséges viszonyban álltak. Károly Róbert okos politikával legyőzte, vagy megnyerte a főurak nagy részét. Egyedül Csák Máté tartotta magát egészen haláláig, 1321-ig.

A közhiedelemmel ellentétben, az 1312 nyarán lezajlott Kassa melletti rozgonyi csatában, bár győzött a királyi sereg, a bárókkal folytatott ádáz küzdelmek még egy évtizeden át eltartottak. A kassai polgárok az ígért örökös jog reményében a király mellé álltak. Hűségük és állásfoglalásuk jeleként 1311-ben sikerült megölniük Aba Amadét, a család nagyurát. Károly és hívei 1312 tavaszán

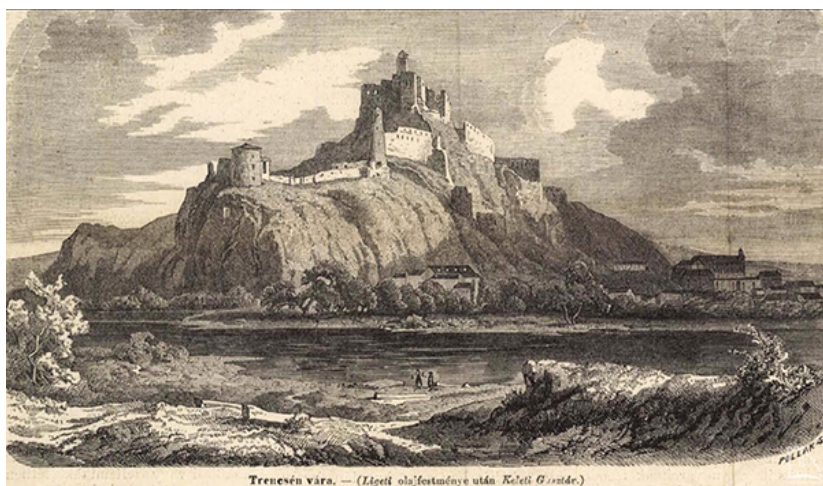
Nagyváradon gyülekeztek és innen indultak északra, hogy megvívják a döntő csatát. A hadjárat során több fontos várat elfoglalva érkeztek Rozgony falu mellé. Károly adományokkal, ígéretekkel az Abák egy részét is maga mellé állította. Aba Amadé két fia, Demeter és Miklós azonban szembe szállt a királlyal, s szövetkeztek Csák Mátéval, a Felvidék nyugati részeinek urával.

A korabeli krónikák az 1312. június 15-ei összecsapásról feljegyezték, hogy a mongoljárás óta nem volt ilyen öldöklő csata Magyarországon. Az Abafiak is elesetek Rozgonynál, de ez mégsem jelentette azt, hogy akár az Abák, akár a többi báró, s különösen Csák Máté feladta volna a király elleni küzdelmet. A rozgonyi diadal csupán egy ígéretes kezdet volt ahhoz, hogy I. Károly kiépíthesse egy erős központi hatalmat.

A rozgonyi csata. Miniatúra a Képes krónikából. Aba Amadé nádor (1301-1310) pecsétnyomója

Igaz, Csák Máté a tárnokmesteri cím elnyeréséért cserébe felesküdt a királyra, amivel tovább tudta növelni hatalmát, tekintélyét. Ez azonban nem gátolta meg abban a Felvidék urát, hogy Visegrádot és Budát ne támadja meg, sőt a királyi párt is hatalmába akarta keríteni. Károly király már korábban – 1311 nyarán – áttette székhelyét Temesvárra, mert felismerte, hogy a királyi család Budán és Visegrádon veszélyben lett volna. Csák Máté 1308 és 1311 között féltucatnyi várat – közöttük Lévát és Sirokot – hatalmába kerített.

Trencsén, Csák Máté egyik legfontosabb vára. Csák Máté portréja. Somogyi Győző és Hermann Róbert műve a Magyar hősök arcképcsarnokában

A pápa ebben a helyzetben sem hagyta magára Károly Róbertet. 1311 nyarán Magyarországra küldte Gentile bíborost, aki Pozsonyban kiközösítette Csák Mátét és egész udvartartását, jobbágyait, szolgáit. Az egyházi kiközösítés – ezt az 1077. évi Canossa járás óta tudjuk – súlyos büntetés volt. Aki tíz napon belül nem hagyta el urát, attól megvontak minden egyházi szolgáltatást – keresztelést, temetést –, ráadásul a király leváltotta Csák Mátét tárnokmesteri tisztéről. A főúr azonban nem hódolt be, mi több, most már nyíltan szembefordult a királlyal. Ám szembe találta magát az esztergomi érsekkel és a nyitrai püspökkel is. 1312-ben a felvidéki kiskirály 20 vármegyét és mintegy 50 várat birtokolt, ami után Máté joggal nevezte magát hercegnek.

Gentile bíboros pápai legátus Magyarországra érkezik. Miniatúra a Képes krónikában. Csák Máté, akit születési helye után Trencsényi Máté néven is emleget a történetírás

Csák Máté erejét, magabiztosságát, önálló politikáját jelzi, hogy 1315-ben még a cseh királlyal, Luxemburgi Jánossal is konfliktusba keveredett. Károly Róbert igyekezett kihasználni, hogy a tartományúr hadait leköti a cseh háború, így hadaival Komárom ellen vonult. A várat 1317-ben nagy áldozatok árán, de elfoglalták a király katonái. A Felvidék keleti várait I. Károly hű szövetségese, az erdélyi vajda, Debreceni Dózsa ostromolta, de ő sem ért el átütő sikert. A magyar uralkodó eközben, 1319-ben elvesztette harmadik feleségét is, Luxemburgi Beatrixot, a cseh király húgát. A megoldatlan bel- és külpolitikai ügyek arra ösztönözték Károlyt, hogy új feleséget, új szövetségest találjon. Sikerült is, amikor 1320-ban feleségül vette Piast Erzsébetet, Lokiotek Ulászló lengyel király lányát. (Erzsébet anyai ágon IV. Béla magyar király dédunokája volt.)

Károly Róbert és Piast Erzsébet házasságának ábrázolása a Képes krónika miniatúráján. Erzsébet férje mellett társuralkodó, fia mellett pedig anyakirálynő volt. Eredményesen szolgálta mintegy hat évtizeden keresztül a magyar érdekeket. Erzsébet királyné és gyermekei a Képes krónikában

A házasság évében a királyi hadak még csak Sirok és Fülek várát voltak képesek visszahódítani, Máté nagyúr továbbra is nagy erőt képviselt a központi törekvések ellenében. Változás csak akkor következett be, amikor 1321 márciusában meghalt Csák Máté. Károly király személyesen vezette hadait Trencsén vára alá, hogy elfoglalja a Csákok ősi fészket, az ellenállás szimbólumát. Az erőd bevétele csak több hetes ostrom után sikerült, ami azonban lehetővé tette a belpolitikai erők egyesítését, az eddig ellenálló főurak nagy részének behódolását. Ennek egyik jele volt, hogy a királyi udvar 1323-ban visszaköltözött Temesvárról Visegrádra.

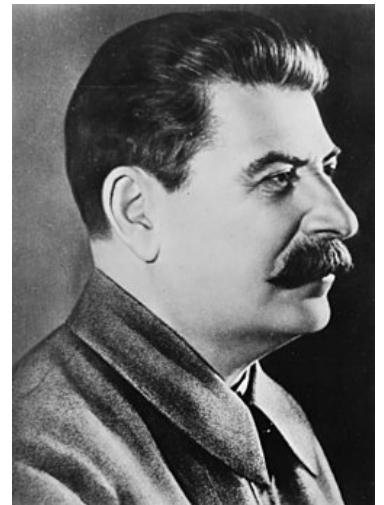
A magyar történelem törvényszerűsége

Felvetődik a kérdés. Miért sorolható az idegen földről érkező, idegen nyelvet beszélő Károly Róbert a legnagyobb magyar királyok sorába? Miért áll szobra a Hősök terén legnagyobbjaink között, hiszen 1301-től 1323-ig folyamatosan harcban állt azokkal a kül- és belföldi erőkkel, amelyek soraiban többnyire magyarok harcoltak? A válasz egyszerű, bár a 20-21. század – a demokrácia „csodálatos eszméjének” sokszor félrevezető vadhajtásaival megáldott – emberében kételyek merülnek fel az erős központi hatalom előnyeivel és jogosságával szemben. Nem feledve azt, hogy a középkor évszázadaiban járunk, de ki vonná komolyan kétségbe a Magyar Fejedelemség vezetőinek, az Árpád-kor erős kezű királyainak, vagy Hunyadi Jánosnak és Mátyás királynak a történelmi szerepét? A kérdés naiv volt, hiszen a nemzetietlen történészek már megpróbálkoztak ezzel.

Oliver Cromwell, XIV. Lajos, Térdnadrágosok, Napóleon

(Vagy vitatkozzunk a francia Napkirály – ráadásul évszázadokkal később született állításának –, azon mondatával, mely úgy szól, hogy: „Az állam én vagyok!”? De ide sorolhatjuk Oliver Cromwell, a francia jakobinusok, Bonaparte Napóleon Európára gyakorolt eszme- és társadalomformáló szerepét, ami azonban emberek millióinak életébe került. Természetesen nem menthetjük fel ennek a gondolatmenetnek logikáját követve a diktatúrákat bűneik alól. Csupán azokat említsük meg, amelyek országunknak, népünknek felmérhetetlen szenvedéseket, károkat okoztak és okoznak folyamatosan. Közöttük kiemelt szerepet játszottak a Habsburgok, továbbá Hitler és Sztálin birodalma, s a napjainkban kibontakozó angolszász eredetű liberál-marxizmus.)

A Habsburgok címere, Adolf Hitler, Sztálin

Visszatérve az eredeti kérdésre, hogy miért tekinthető I. Károly jelentős magyar királynak, a választ a történelmi tények adják meg. Mert az Anjou uralkodó hosszú, de tudatosan végig vitt küzdelmek árán egy erős, egységes Magyarországot teremtett meg. Igaz, sokszor az ősi magyar családok ellenében. Ám azt tudni kell, hogy egy ország, egy nemzet érdekei minden esetben egy szűkebb csoport érdekei fölött állnak. Így volt ez a középkorban, az újkorban és ez a törvényszerűség érvényes ma is. Az emberiség mintegy hatezer éves írott történelme alapján megállapítható az a törvényszerűség, hogy az idegen népeket maga alá gyűrő birodalmak előbb vagy utóbb összeomlottak, kudarcot vallottak. Nem volt ez másként a közelmúltban és nem lesz másként a jövőben sem.

A merénylet

A Visegrádra visszaköltöző királyi család Csák Máté halála után viszonylag biztonságban élte életét. Erzsébet öt fiúgyermeket szült, akik közül kettőnek három- és négyévesen szemtanúként, sőt kis híján áldozatként át kellett élnie a magyar történelem egyik legvakmerőbb merényletét. Történt, hogy Zách Felicián – korábban Csák Máté híve – 1330. április 17-én Visegrádon a királyi családra támadt. I. Károly, felesége Erzsébet, valamint Lajos és Endre a két gyermek a vár alatti házban ebédelt, amikor Felicián, nógrádi nemesúr, képzett katona hirtelen kirántotta szablyáját és a királyra támadt. Károlynak csupán a jobb keze sérült meg könnyebben, de a királyné jobb kezének négy ujját levágta a támadó.

Zách Felicián merénylete a királyi család ellen, ahogy a Képes krónika ábrázolja

Ezt követően a gyermekekre támadt, akiknek nevelői testükkal védték az ifjú hercegeket. Mind a két védő életveszélyesen megsérült, de Lajos és Endre el tudott menekülni. A Patak vármegyei Sándor fia János, az egyik étkező rávetette magát Feliciánra, s csákányával a nyakára csapott, ami leterítette a támadót. Ekkor rohantak be a király testőrei és szinte darabokra kaszabolták Zách Feliciánt. A merénylet egyik oka talán az volt, hogy a legyőzött felvidéki kiskirály néhány híve még ennyi év után sem tudta elfogadni Károlyt Magyarország királyának. A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy másik indok személyes volt. Feltéve, ha igaz, hogy a nemesúr lányát, a szép Zách Klárát a lengyel királyné testvére, Kázmér herceg elcsábította, amihez Erzsébet is segédkezett. Zách Felicián ezt a lányán esett sérelmet torolta meg a merénylettel. A királyi bosszú kegyetlen volt, a Zách család minden férfitagját, de a közeli nőrokonokat is kiirtották.

A csábítás történetét Károly király halála után néhány évvel egy olasz krónikás örökítette meg, ami nagyon hasonlít a Bánk bán történetéhez. Ott is az idegen királyné, Gertrúd fivére volt a csábító, mint ahogy ebben az esetben Erzsébet fivére. (Kázmér herceget néhány év múlva III. Kázmér néven lengyel királlyá választották.) Hogy melyik történet hatott a másikra, azt talán csak a Képes krónika szerzője tudná megmondani.

Orlai Petrics Soma: Zách Felicián, 1859 (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)

A történet még kiegészítendő azzal, hogy a Zách család lány unokáit nem végezték ki, hanem száműzték őket. Az egyik forrás szerint, akiket a keresztések vittek el, végül Rodoszon kötöttek ki. Károly Róbert a merényletet követően kis idő elteltével, Jeruzsálembe indult zarándokútra. A tengeren azonban meggondolta magát, s a hajót visszafordította, mert a még mindig tartott az élő Záchoktól. Ám az is megtörténhetett, hogy a királyt nagyívű és még befejezetlen feladatai ösztönözték a visszatérésre.

(Folytatjuk)

Bánhegyi Ferenc